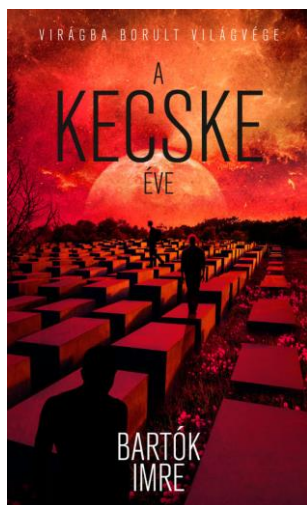


SZABÓ ISTVÁN ZOLTÁN

Identitáskrízis és a történelem vége

BARTÓK IMRE: A KECSKE ÉVE



Libri Kiadó
Budapest, 2015
536 oldal, 3990 Ft

Bartók Imre trilógiájának első része – *A patkány éve* – 2013-ban jelent meg és heves reakciókat váltott ki a hazai irodalomkritikából. Egyesek paradigmaváltásról beszéltek, mások különböző zsánerekből összefércelt szörnykompozícióról, de voltak, akik olyan ezoterikus szövegnek ítélték, mely a befogadónak csupán kis csoportja számára tárulkozik fel interpretálhatóként, azoknak, akik egyébként is ismerik a műfaji kontextust, miközben mindenki más számára érthetetlen és áthathatatlan marad a szöveg. A trilógia második kötetét, *A nyúl évét* (2014), már kevesebb vitával, pozitívabban ítélte meg a kritika; összefogottabb, jobban kézben tartott, kevésbé burjánzó szöveggé látták az első kötethez viszonyítva. 2015-ben *A kecske éve* című regénnyel lett teljes Bartók Imre monumentális, a különböző irodalmi regiszterekkel kísérletező trilógiája.

Egy trilógiáról gondolkodni egyszerre mostoha és izgalmas feladat. Mostoha, hiszen csupán a megnevezés hatására homogenitásként láttatunk valamit, ami adott esetben nagyon is heterogén. És izgalmas, hiszen a kötetek egységén belüli viszonya az értelmezésnek újabb lehetséges szintjét nyitja meg. Bartók első kötetében a főszereplők által elindított változások a második részre kicsúsznak irányításuk alól, és a világban végbemenő változások tovább radikalizálódnak. A második kötet végén felrobbanó nukleáris fegyver azonban nem az élet végét, hanem csupán az általunk ismert élet végét jelenti. A szereplők olyan eseményeket indítottak el, melyek messze túlmutatnak rajtuk, ezért az első kötetben az emberfölötti emberek szerepében tetszelgő filozófusok maguk is jelentős változásokon mennek keresztül fizikai és szellemi értelemben egyaránt. *A patkány évében* és *A nyúl évében* általuk bejárt útnak tapasztalati értelemben van jelentősége, ám az útvonalnak szimbolikus értelemben nincs. Talán ez a legszembeötlőbb változás a harmadik kötetben. *A kecske éve*

lapjain a filozófusok által bejárt út és a kötet cselekménye – az első két kötet eljárásától különbözően – erősen szimbolikus.

A befejező kötetben lezárul ugyanis a három főszereplő – Karl, Ludwig és Martin – hosszú utazása, mely egyben útkeresés is. Az Egyesült Államok emblematikus városából távozva hagyják el az Újvilágot abban a reményben, hogy visszatérhetnek Európába. Abban a reményben, hogy hazatérhetnek. Ez a különös dekolonizáció – melynek során a három európai fehér férfi, a nyugati civilizáció képviselői feladják az amerikai kontinenst, hogy az élet új formái vegyék azt birtokba – visszatérés oda, ahol minden elkezdődött. Reakciójuk hasonló az emberi test azon reflexéhez, hogy magzatpózbá kuporodik halála előtt. A keretek effajta szűkülése, az önkéntes térvesztés persze nem csupán az eltűnés előtti utolsó állapot lehet. Bartók karakterei visszafelé járnak végig a nyugati világ történelmét, miközben megállíthatatlanul haladnak a történelem vége (de legalábbis a berekesztődése) felé. Mi más lehetne a cselekmény tetőpontjának helyszíne, ha nem Berlin, ez a történelmi és kulturális hatásában annyira ellentmondásos és jelentős város, mely e kötetben az európai kultúra kicsinyítő tükré?

A három gondolkodó igyekszik megtalálni helyét az apokalipszis utáni új világban, ahol maguk is anakronisztikus lények. Ebben a világban már nincs helye az embereknek, a történelem túlhaladt rajtuk, a gondolkodók pedig mindezt maguk is látják. Egy letűnt faj utolsó képviselői ők, akik mintha pusztán azért volnának még a világon, hogy reflektáljanak az emberi faj eltűnésére. Miközben persze nem felejtik el, és velük együtt az olvasó sem, hogy ők a szó szoros értelmében soha nem voltak emberek. Már akkor is fajuk első és utolsó képviselői voltak, amikor az ember még nem számított veszélyeztetett fajnak. Csupán egymás társaságában képesek elviselni ezt a kozmikus magányt, még akkor is, ha olykor a másik társasága épp annyira elviselhetetlen, mint az egyedüllet. Amint egyedül maradnak a gondolataikkal – jellemzően éjszaka –, azonnal úrrá lesz rajtuk a szorongás, mivel szembesülniük kell megváltozott helyzetükkel. Így válik Bartók Imre trilógiája végső soron hosszú, többszintű identitáskrizissé, melynek során a világban önmagukat tökéletesen elhelyezni soha nem képes gondolkodók szorongó, bizonytalan és célt vesztett egyénekké válnak, akik egymásban, valaha volt kapcsolataikban és megszépült, átidealizált múltjukban igyekeznek biztos pontra találni – hiszen jövőjük már nincsen, vagy ha van is, annak lehetősége riasztóbb, mintha nem volna. Eközben pedig mindenhol a világ pusztulásával szembesülnek vagy annak jeleit olvasák: a végső határtapasztalat ez, melynek kínzó reflexiójáról nem tudnak lemondani. Karl, Ludwig és Martin, legyenek is bármiféle lények – félve írnék embert, hiszen a trilógia szövegei többek között az emberi faj határait bizonytalanítják el alakjukon, történetükön és gondolkodásukon keresztül – sorsukban nem csupán tragikus (vagy olykor komikus) karakterek, hanem olyan személyek, akik újra és újra, a végtelenségig kiteszik magukat a reflexió veszélyeinek; akik bár töprengenek a világból való kilépésen, mégis mindig a maradás mellett döntenek, akkor is, ha nem tudják, kik ők és mi szerepük lehet még az elsötétedett, romokban álló színpadon. Mindennek érzékeltetésére kiválóan alkalmas a különböző karakterek nézőpontjából megszólaló narráció, mely egyedül a harmadik kötetre jellemző technika.

A megváltozott világ azonban nem csupán a gondolkodók számára működik más szabályok szerint. A maroknyi életben maradt embernek meg kell tanulni alkalmazkodni ezekhez az új törvényekhez, melyek közül a legfontosabb talán az, hogy nem áll többé az ember a tápláléklánc csúcán. A bioszféra burjánzásának következtében óriási fajgazdagság jött létre, melynek folyamán az emberi fantázia határait feszegető életformák alakultak ki. A trilógiá-

ban felhasznált zsánerelemek közül a horror és a krimi dominált az első kötetben, a harmadik kötetre a hangsúly egyre inkább áttevődik róluk a biopunk és a science fiction terepére. Ugyanakkor hiába a zsánerelemek összekapaszkodó sokasága, Bartók trilógiájának kötetei nem zsáner-regények. Nem csupán azért, mert a zsánerszövegeket interpretáló klasszikus stratégiákat rendre kudarcra ítélik a kötetek, hanem sokkal inkább azért, mert e kölcsönzött elemek gyakran olyasmit hivatottak ábrázolni, mely a zsánerszövegeknek nem sajátjai: a horror/thriller elemek a már említett identitás válság tüneteit elmélyíteni hivatott eszközök, melyek túlmutatnak egy, a szövegvilágon belül létező megoldandó problémán, felgöngyöltendő rejtélyen. Jól illeszkedik ebbe a képbe a harmadik kötet prózája is, mely – az olykor esetlen és életszerűtlen párbeszédet leszámítva – az egyik legnagyobb erénye a sorozatnak. Bartók képei és nyelvhasználata paradox módon egyszerre tűnnek kaotikusnak és tervszerűnek, kimódoltnak és szertelennek, de semmi esetre sem hasonlítanak a zsánerregények transzparensnek szánt szövetére. Az a nyelvi világ, mely a trilógiában a szürreális trópusokkal és a mindentudását a legváratlanabb alkalmakkor megcsillogtató narrátorral kombinálva létrejön, olyan teljesítmény, ami a szövegben megképzett világnak is mélységet ad.

Hol másutt lelhetne nyugvópontra a történet, ha nem Görögországban, ahol egykor a nyugati gondolkodás megszületett? A világvége Bartók regényeiben nem csupán *hard reset*, mely után a világ visszaáll az alapállapotára: itt már soha semmi nem működhet ugyanúgy, ahogyan azelőtt, hiszen az élet új szakaszába lépett – ez pedig legalábbis részben az eltűnő embernek köszönhető. Ám Karl, Ludwig és Martin visszatérése a civilizáció bölcsőjéhez még is azt sugallja, hogy elképzelhető még egyfajta – ki tudja milyen – új kezdet, mely valamifajta örökségként magában hordozza a régit.